

בבית המשפט העליון

בע"מ 7049/15

לפני: כבוד המשנה לנשיאה א' רובינשטיין

המבקשים: 1. פלוני

2. פלוני

3. פלוני

4. פלוני

נגד

המשיבים: 1. פלוני

2. פלוני

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז
מיום 16.09.2015 בתיק עמש 010411-12-14

בשם המבקשים: עו"ד אפרת אייכנשטיין שמלה

חקיקה שאוזכרה:

[חוק הירושה, תשכ"ה-1965: סע' 26, 35](#)

[חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו](#)

מיני-רציו:

* עקרון-העל המנחה את ביהמ"ש בדיני הירושה הוא כיבוד רצון המנוח. דעת לנבון נקל, כי הצעד הראשון בכיבוד רצון המת הוא זיהויו. לגמירות הדעת נודעת חשיבות מרכזית בכך. במקרה הנדון, לא נמצא ספק בגמירות הדעת של המנוחה להוריש את כלל נכסיה למשיב 1.

* ירושה – צוואה – כיבוד רצון המצווה

* ירושה – צוואה – נהנה שנטל חלק בעריכתה

* בת-משפט – ערעור – רשות ערעור

בר"ע על פסק-דינו של ביהמ"ש המחוזי, במסגרתו נדחה ערעור המבקשים על פסק-דינו של בימ"ש לענייני משפחה. כמוקד הבקשה, סכסוך בין יורשים על תקפותה של צוואה. עיקר טענת המבקשים נוגעת לגמירות דעתה של המנוחה.

ביהמ"ש העליון דחה את הבקשה בקבעו:

טענות המבקשים פרטניות באופיין במובהק ואינן מעלות שאלה עקרונית, הגם שניסו להעטות עליה אדרת כזאת. כמו כן, דומה שאין מקום לחשש מעיוות דין חמור.

עקרון-העל המנחה את ביהמ"ש בדיני הירושה הוא כיבוד רצון המנוח. דעת לנכון נקל, כי הצעד הראשון בכיבוד רצון המת הוא זיהויו; קרי, בנידון דידן, מה היה רצון המנוחה באשר לנכסיה? כפי שניתן להתרשם עסקינן בשאלה עובדתית שהוכרעה ע"י ביהמ"ש לענייני משפחה. אכן, לגמירות הדעת נודעת חשיבות מרכזית בכך, וניתן גם לומר, בגדרי השכל הישר, שביהמ"ש צריך לבחון אותה בדקדקנות כאשר מועלות טענות קונקרטיות לגבי נושא זה; הדבר תלוי נסיבות במובהק.

המבקשים מציגים שלוש אינדיקציות לכך שהמנוחה לא גמרה בדעתה להוריש את כלל נכסיה למשיב 1. הראשונה נוגעת להיעדר שליטת המנוחה בכתיבה ובקריאה בלשון העברית, בה נכתבה הצוואה. ביהמ"ש לענייני משפחה קבע, כקביעה עובדתית שאין מקום להתערב בה, כי הצוואה נחתמה ע"י המנוחה לאחר שהוקראה לה בעברית ע"י עו"ד. העדים העידו כולם שהמנוחה שלטה בעברית בע"פ.

האינדיקציה השנייה היא היעדר אינטרס מצד המנוחה להעביר את כל רכושה למשיב 1. טענה זאת אינה יכולה להתקבל. המנוחה הייתה בת 57, עצמאית, בריאה וצלולה בדעתה בעת החתימה על הצוואה. הייתה זו זכותה לצוות על חלוקת עזבונו בדרך זו או אחרת, ואין הדבר מצריך נימוק מיוחד. מקרה שכזה הוא, כי בן הגר עם המנוח ומלווה אותו לאורך שנים רבות, זוכה לחלק גדול יותר בעזבונו.

האינדיקציה השלישית היא מעורבות יתר מצד המשיב 1. ביהמ"ש לענייני משפחה קבע כקביעה עובדתית – שגם בה אין מקום להתערב – כי חלקו של המשיב 1 בעריכת הצוואה הסתכם בהסעת אמו למשרד עורכי-הדין ושהיה בחדר סמוך בעת החתימה. אכן, יתכנו נסיבות שבהן יהא בכך כדי להטיל ספק בכשרות הצוואה. במקרה דנא לא נמצאה סיבה להידרש לזאת, שכן בימ"ש קמא קיבל את עדות עורך הדין לגבי נסיבות החתימה על הצוואה. מעשי המשיב 1 לא הקימו עובדתית את החשש העומד ביסוד סעיף 35 לחוק הירושה, להתערבות פסולה מצד הזוכה בירושה. יצוין, כי יש לדקדק ביישום סעיף 35. הסעיף אינו "מלה מתה" ויופעל במקרים המתאימים ע"פ נסיבותיהם, תוך בדיקה פרטנית.

בסופו של יום, ואף במשקפיים של "גמירות דעת מוגברת", כאשר עורך הדין עורך הצוואה ועדי הצוואה שהיו "עוברי אורח" במשרדו נמצאו מהימנים, ועורך הדין גם הכיר מקודם את המנוחה והיא שבאה אליו – לא הוטל ספק בגמירות הדעת של מי שהייתה לעת ההיא אשה במיטב שנותיה וזה היה רצונה.

החלטה

א. בקשת רשות ערעור על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי מרכז (סגן הנשיא א' ש' שילה והשופטות מ' נד"ב ו' פלאוט) בעמ"ש 10411-12-14 מיום 16.9.15, במסגרתו נדחה ערעור המבקשים על פסק-דינו של בית משפט לענייני משפחה בפתח תקוה (סגנית הנשיא ר' מקייס) בתמ"ש 54772-10-12 מיום 22.10.14. במוקד הבקשה, סכסוך בין יורשים על תקפותה של צוואה.

רקע והליכים קודמים

ב. הצדדים להליך הם ששת ילדיהם של הוריהם ע"ה. האב נפטר בשנת 1969, ועזבונו חולק באופן הבא: 2/8 לאשה (האם) ו-1/8 לכל אחד מששת הילדים. האם נפטרה ביום 16.3.2011, והותירה אחריה צוואה שנערכה ונחתמה עוד ביום 19.11.78; לפי צוואה זו, יקבל בנה, המשיב 1, את כלל רכושה – למעט 100 לירות ששולמו לכל אחד ואחת מאחיו ואחיותיו. המנוחה חתמה על הצוואה בפני עורך-דין שחתם כעד ובנוכחות שני עדים נוספים, תוך שהיא רושמת את שמה בלועזית וחותמת גם באמצעות אצבע יד ימין. במעמד חתימת הצוואה, חתמה המנוחה על תצהיר נוסף לפיו היא מעבירה למשיב 1 את כל רכושה; במקביל, המשיב 1 חתם על תצהיר לפיו הוא מתחייב לדאוג לצרכיה לכל ימי חייה. בשנת 1979 נרשמו נכסי המנוחה על שם המשיב 1 ורעייתו, אשר התגוררו עמה עד יום מותה.

ג. ביום 31.10.12 הגישו המבקשים תביעה בבית משפט לענייני משפחה בפתח תקוה, וטענתם העיקרית התמקדה בתוקף הצוואה. לאחר מאמצי פשרה אשר – למרבה הצער – לא הניבו פירות, דחה בית המשפט את התביעה ביום 22.10.14, בפסק-דין מפורט, המנתח את הראיות שהובאו, בכל הקושי של הידרשות למסמך הצוואה כשלושים וחמש שנה אחרי שנכתב. המבקשים עירערו לבית המשפט המחוזי והערעור נדחה ביום 16.9.15; מכאן בקשת רשות הערעור.

בקשת רשות הערעור

ד. עיקר טענת המבקשים, בבקשה הארוכה עד מאוד, נוגע לגמירות דעתה של המנוחה בחתימתה על הצוואה והסכם המתנה. סבורים הם, כי בחינת גמירות דעת, על פי [סעיף 26 לחוק הירושה](#) תשכ"ה-1965, צריכה לכלול את שאלת מודעותו של המצוה לכל פרטי פרשת הצוואה לרבות הדרת יורשים אחרים, ובלשונם "גמירות דעת מוגברת" ובחינה ביתר שאת של הנסיבות. לטענתם לא היתה גמירות דעת במבחן מעין זה במקרה זה. לשיטתם, היעדר גמירות הדעת במקרה דנא נלמד מאלה: (1) העובדה שהמנוחה לא ידעה לקרוא את השפה העברית, בה נכתבו המסמכים המשפטיים עליהם חתמה; (2) היעדר אינטרס מצד המנוחה לחתום על המסמכים; (3) מעורבות המשיב 1 בהליך החתימה. המבקשים טוענים, כי קביעתו של בית המשפט לענייני משפחה, לפיה נערכה "מעין עסקה" בין המנוחה למשיב 1, מחייבת את ביטול הצוואה; שכן משמעות הקביעה היא שהמשיב 1 היה מעורב בעריכת הצוואה באופן השולל את גמירות דעת המנוחה. עוד נטען, כי עסקת המתנה בין המנוחה למשיב 1 לא הושלמה בחייה כנדרש, שכן המשיכה להתגורר עמו בנכס; לפיכך, ככל שהצוואה בטלה, אין להכיר בזכויות המשיב 1 בנכס מכוח עסקת המתנה. כאמור, במובן המשפטי הטענה היא כי אין לקיים

צוואה (או גם מתנה במקרה דנא) בלא בדיקה מוקפדת של גמירות הדעת של המצוה, וכזו לא נעשתה.

הכרעה

ה. לאחר עיון, איני רואה להיעתר לבקשה. כנודע, רשות ערעור בגלגול שלישי נשקלת במקרים המעוררים שאלה עקרונית, משפטית או ציבורית החורגת מעניינם הפרטי של הצדדים לסכסוך, או כאשר עלול להיגרם למבקש, אם תידחה בקשתו, עיוות דין חמור. בנידון דידן, טענות המבקשים פרטניות באופיין במובהק ואינן מעלות שאלה עקרונית, הגם שניסו להעטות עליה אדרת כזאת. כמו כן, דומה שאין מקום לחשש מעיוות דין חמור – והכל כפי שיפורט.

ו. כידוע, עקרון-העל המנחה את בית המשפט בדיני הירושה הוא כיבוד רצון המנוח (ע"א 65/67 לטושינסקי נ' קירשן, פ"מ כא (2) 20, 26, פסק-דינו של השופט הלוי (27.6.1967); בע"מ 4990/12 זליברסון נ' זילברסון [פורסם בנבן] (2012)). כדברי הנשיא ברק בע"א 1900/96 טלמצי'ו נ' האפוטרופוס הכללי, פ"ד נג (2) 817, 825, פסקה 7 (1999) "מחד גיסא, עומדים הרצון והצורך לכבד את רצון המת. צורך זה הוא חלק מהמורשת שלנו. הוא ביטוי לאוטונומיה של הרצון הפרטי, המעוגנת בכבודו של האדם בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. הוא נגזר מזכות הקניין הנתונה למוריש לעשות בקניינו כרצונו". עיקרון זה מופיע גם במשפט העברי, בביטוי "מצוה לקיים דברי המת" (בבלי, גיטין י"ד, ע"ב; ראו גם מיכאל ויגודה "אל נא תקברני במצרים" – על הצוואה" פרשת השבוע, בדאשית 360 (תשע"ב; עורכים אביעד הכהן ומיכאל ויגודה)). דעת לנבון נקל, כי הצעד הראשון בכיבוד רצון המת הוא זיהויו; קרי, בנידון דידן, מה היה רצון המנוחה באשר לנכסיה? כפי שניתן להתרשם עסקינן בשאלה עובדתית שהוכרעה על-ידי בית המשפט לענייני משפחה. אכן, לגמירות הדעת נודעת חשיבות מרכזית בכך, וניתן גם לומר, בגדרי השכל הישר, שבית המשפט צריך לבחון אותה בדקדקנות כאשר מועלות טענות קונקרטיות לגבי נושא זה; אך כפי שגם מציינים המבקשים עצמם, והדבר בחינת פשיטא, וכך תלוי נסיבות במובהק.

ז. כאמור, המבקשים מציגים שלוש אינדיקציות לכך שהמנוחה לא גמרה בדעתה להוריש את כלל נכסיה למשיב 1. האינדיקציה הראשונה נוגעת להיעדר שליטת המנוחה בכתיבה ובקריאה בלשון העברית – בה נכתבה הצוואה. בית המשפט לענייני משפחה קבע – כקביעה עובדתית שאין מקום להתערב בה – כי הצוואה נחתמה על-ידי המנוחה

לאחר שהוקראה לה בעברית על-ידי עורך דין, אשר גם העיד (במגבלות השנים שחלפו והגיל), ונמצא מהימן. נוכח האמור, אין להלום את טענת המבקשים בנוגע לפגם בגמירות הדעת מצד המנוחה. יפים לכך דברי השופט – כתארו אז – לנדוי בע"א [598/75 רזניק נ' רזניק, פ"מ ל\(1\) 749, 756 \(1976\)](#) "אמנם יש להניח שהמנוחה לא ידעה עברית על-בוריה (אחרת לא היו מתרגמים לה את הצוואה מעברית, שבה היא נכתבה, לאידיש), אבל במקום חוסר בקיאותה בעברית באה בקיאותם של כל המתנגדים באידיש, והם היו נוכחים ויכלו לבקר את נכונות התרגום של המשיב". כך גם בנידון דידן – בבחינת קל וחומר – כשעסקינן ב"תרגום" מעברית-לעברית בנוכחות עדים, המעידים כולם – כפי שכתב בית המשפט לענייני משפחה – שהמנוחה שלטה בעברית בעל פה.

ח. האינדיקציה השנייה היא היעדר אינטרס מצד המנוחה להעביר את כל רכושה למשיב 1. חוששני, כי טענה זאת אינה יכולה להתקבל. המנוחה הייתה בת כ-57 בעת חתימת הצוואה, ואין חולק כי הייתה עצמאית, בריאה וצלולה בדעתה באותה עת. היתה זו זכותה לצוות על חלוקת עזבונו בדרך זו או אחרת, ואין הדבר מצריך נימוק מיוחד. מקרה שכיח הוא, כי בן או בת הגרים עם המנוח ומלויים אותו לאורך שנים רבות, זוכים לחלק גדול יותר בעזבונו.

ט. האינדיקציה השלישית היא מעורבות היתר – כך נטען – מצד המשיב 1. הבסיס לטענה זו מצוי [בסעיף 35 לחוק הירושה](#), הקובע "הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל-פה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה – בטלה". יודגש, כי החוק קובע סנקציה קשה – ביטול הצוואה – בגין מעורבות בעריכת הצוואה על-ידי הזוכים לפיה; זאת בבחינת "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו" (בבלי, חולין מ"ד, ע"ב). כדברי הנשיא זוסמן בע"א [707/76 צארום נ' גורן, פ"ד לב\(3\) 548, 552 \(1978\)](#) "מטרת סעיף 35 היא להרחיק חשד של רמיה או השפעה לא הוגנת על המצווה מצד אלה המשתתפים בעריכת הצוואה". בית המשפט לענייני משפחה קבע כקביעה עובדתית – אשר גם בה אין מקום להתערב – כי חלקו של המשיב 1 בעריכת הצוואה הסתכם בהסעת אמו למשרד עורכי-הדין ושהיה בחדר סמוך בעת החתימה. אכן, יתכנו נסיבות שבהן יהא בכך כדי להטיל ספק בכשרות הצוואה והדבר תלוי נסיבות. במקרה דנא לא ראינו סיבה, על פי קביעתו העובדתית של בית המשפט, להידרש לזאת, שכן בית המשפט קמא קיבל את עדותו של עו"ד דמארי לגבי נסיבות החתימה על הצוואה. מעשי המשיב 1 לא הקימו עובדתית, על פי קביעתו של בית המשפט לענייני משפחה, את החשש, העומד

ביסוד [סעיף 35](#) לחוק, להתערבות פסולה מצד הזוכה בירושה. יצוין, כי יש לדקדק ביישום [סעיף 35](#) בגדרי השכל הישר ונסיון החיים ([ע"א 5869/09 הרמון נ' גולוב, פ"ד נט\(3\) 1, 9, פסקה 17 \(2004\)](#)); אומר המלומד שילה "כתוצאה מחומרתו של [סעיף 35](#), וכדי להקטין את נזקיו האפשריים, לא היה מנוס מלתת לסעיף פירוש מצמצם ככל האפשר. לפנינו דוגמא מובהקת למגמה המוצהרת של בית המשפט לאור התוצאות הקשות של הסעיף" (שמואל שילה פירוש [לחוק הירושה](#), תשכ"ה-1965, 308 (1995); ראו גם [בע"מ 6349/08 פלוני נ' פלוני](#), [פורסם בבנו] פסקה ז' (2009)). כך גם בענייננו, כאשר בית המשפט קמא התרשם עובדתית מן הנעשה ולא סבר כי היתה השפעה בלתי הוגנת. הסעיף כמובן אינו "מלה מתה" ויופעל במקרים המתאימים על פי נסיבותיהם, תוך בדיקה פרטנית.

י. עתה לטענת המבקשים, לפיה פסק-דינו של בית המשפט לענייני משפחה קובע שנערכה "מעין עסקה" בין המנוחה למשיב 1, באופן שמחייב את מעורבותו בצוואה בניגוד ל[סעיף 35](#). הפכתי בפסק-הדין ולא מצאתי בו קביעה זו. דומה, כי כוונת המבקשים לפסקאות 60-62 לפסק-הדין, אשר למען הסדר הטוב יובאו כאן בשלמותן:

60. אם לא די בכך, קיימת עדות תביעה, שלפיה היה ידוע לבני המשפחה שהנתבע התחייב לדאוג לטיפול באם המנוחה.

61. סביר היה כי אל מול התחייבות זו, שידעה עליה המשפחה, והתחייבות אשר הנתבע (המשיב 1 – א"ר) מילא את חלקו במשוואה, ניתן היה להניח כי ישנו צד שני למטבע בדרך של העברת המשק לידי הנתבע, וכי לו רצו לברר התובעים (המבקשים – א"ר) את עמדת אמם, יכלו במשך כשלושים שנה, בשיחה עמה.

62. עדות זו מציבה סימן שאלה ביחס לתום-ליבם של התובעים והתדהמה הנטענת שהכחה בהם עם פטירת המנוחה. ברם, לא מצאתי לדון ולקבוע ממצאים בעניין זה ואף לא להשתמש בכך לצורך דיון בטענת התיישנות כאמור."

כפי שניתן להתרשם, מדובר באמירת בית המשפט אשר אינה קובעת "מעין עסקה", אלא תוהה לגבי תום-ליבם של המבקשים. לשון אחר, בית המשפט אינו קובע שבמעמד חתימת הצוואה התגבשה הסכמה להסדר quid pro quo, אלא תוהה כיצד לא חשבו המבקשים לברר זאת עם אמם, בראותם את המשיב 1 חי עמה ודואג לה במשך כשלושה עשורים. אכן, את טרוניות המבקשים למפח נפשם ניתן להבין כמובן אנושי –

אלא שאין לו לבית המשפט אלא מה שעניו רואות, והוא צוואה בעדים כשרים שלא נמצא מקום להתערב בה.

יא. בסופו של יום ובסיכומו של דבר, אם נחזור לטענה המרכזית באשר ל"גמירות דעת מוגברת", הנה אף אם נבחן את הדברים במשקפיים כאלה, כאשר עורך הדין עורך הצוואה ועדי הצוואה שהיו "עוברי אורח" במשרדו של עורך הדין נמצאו מהימנים, ועו"ד דמארי גם הכיר מקודם את המנוחה והיא שבאה אליו – לא הוטל ספק בגמירות הדעת של מי שהייתה לעת ההיא אשה במיטב שנותיה וזה היה רצונה.

יב. משלא נתקבלו טענות המבקשים בנוגע לצוואה, מתייתרת טענתם באשר להסכם המתנה.

יג. איני נעתר איפוא לבקשה.

ניתנה היום, ה' בטבת התשע"ו (17.12.2015).

המשנה לנשיאה

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 15070490_T02.doc זפ
ה' א' רובינשטיין 54678313-7049/15
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)